

ИНСТИТУТ
ОТВОРЕНО
ОБЩЕСТВО
СОФИЯ

Българското партийно- политическо пространство според представите и симпатиите на избирателите

Боян Захариев, Георги Стойчев
Институт „Отворено общество – София“

Настоящият анализ моделира близостта между основните политически формации в страната по два критерия. Единият критерий е близостта на всяка политическа формация до ЕС и Русия в представите на избирателите. Другият критерий се базира на изразените от избирателите предпочитания или симпатии към всяка една от основните политически формации.

Анализът се базира на национално-представително анкетно проучване сред пълнолетното население на страната (избирателите). Абстрактните разстояния между политическите формации са изчислени по метода на многомерното скалиране. Разстоянията между политическите формации, създадени на базата на представите и симпатиите на избирателите могат да служат за ориентир по следните съществени за политическия процес въпроси:

1) До каква степен избирателите виждат отделни политически формации като съвместими по отношение на потенциала им да имат споделени виждания и цели по някои обществено-политически въпроси;

2) До каква степен отделните политически формации са близки помежду си по отношение на ценности, програми и позициониране в политическия спектър;

3) До каква степен отделните политически формации споделят обща електорална база според профила и убежденията на избирателите;

4) До каква степен избирателите могат да пренасочат предпочитанията си от една политическа формация към друга.

Важно е да уточним в началото, че отговорите на тези въпроси могат да бъдат само приблизителни дори в конкретен момент – в нашия случай става дума за края на 2024 г. Представите и симпатиите на избирателите могат да търпят съществени промени във времето например под влияние на реалното представяне на политическите формации на политическата сцена или под влияние на кризисни събития наред с други фактори.

В изследването са обхванати следни политически формации: ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ, „Възраждане“, ДПС-Ново начало (ДПС-НН), БСП, Алианс за права и свободи (АПС), „Има такъв народ“ (ИТН), МЕС и „Величие“.

Изследването е изпълнено на терен от Алфа Рисърч през ноември–декември 2024 г. Направена е стратифицирана двустепенна случайна извадка, обхващаща 1000 лица от пълнолетното население на страната. Извадката е стратифицирана според типа на населените места в шесте района от ниво NUTS2 и претеглена чрез квотен подбор по възраст, пол и образование на анкетираните в рамките на гнездата от най-ниско ниво. В анализа извадката се използва като самопретеглена без създаване на допълнителни тегла.

Картите са произведени с използване на метода на многомерното скалиране с проектиране в двумерно или тримерно пространство¹. Разстояния-

1 Borg, I., Groenen, P.J.F. and Mair, P. (2018) *Applied multidimensional scaling and unfolding*. 2nd ed. Cham: Springer (Springer Briefs in statistics).

та са изчислени по метода „Канбера“. Използвани са отговори на случайна извадка от 1000 респонденти на възраст 18+ на въпроси за приятелското отношение на всяка партия и коалиция към ЕС и към Русия, зададени по отделно и на въпрос за подкрепата към всяка една от 7 политически партии, получили най-много гласове на последните парламентарни избори.

Разстоянията са пресметнати с пакета stats на R².

Близост между политическите формации според това дали са приятелски настроени към ЕС и Русия

Фигура 1. Близост между политическите партии и коалиции според това доколко са приятелски настроени към ЕС в представите на избирателите (инфографика³)

В контекста на приятелското отношение към Европейския съюз ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ са изключително близко, с почти нулева дистанция помежду си. Всички останали партии са доста отдалечени от групата на ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ. Най-близко до тях са разположени ИТН, но и разстоянието до тях е доста голямо.

БСП, „Възраждане“, МЕЧ и „Величие“ образуват малко струпване от относително близко разположени партии с преобладаващо евроскептична ориентация. ИТН са по-близко разположени до тази група, отколкото до ГЕРБ-СДС, но позицията им може да бъде определена като по-скоро изолирана.

2 R Core Team (2013) R: A Language and Environment for Statistical Computing. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing. Available at: <http://www.R-project.org/>.

3 Разстоянията на графиките са дадени в процент (%) от диаметъра (най-голямата дължина) на абстрактното политическо пространство. Това преобразуване е направено за по-голяма разбираемост на графиките. Разположението на отделните групирания от политически формации на едно или друго място върху картата ни казва само, че те (в представите на избирателите) имат близки позиции по разглежданата тема. Разположението не дава пряка информация каква именно е тази позиция. Тази информация обаче може да бъде добавена в анализа, както сме направили, на базата на данните, с които разполагаме от нашето изследване, както и въз основа на по-широката информация за общественото-политическия контекст в страната.

ДПС-НН и АПС са разположени по-близко помежду си, отколкото до която и да било група партия или коалиция, но разстоянието между тях не е късо, а по-скоро средно на фона на разстоянията, делящи обособените групи от партии и коалиции. ДПС-НН и АПС, подобно на ИТН, са по-скоро изолирани що се отнася до отношението им към Европейския съюз.

Фигура 2. Близост между политическите партии и коалиции според това доколко са приятелски настроени към Русия в представите на избирателите

В контекста на приятелското отношение към Русия, ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ отново заемат много близка позиция в представите на избирателите. ДПС-НН е част от същата компактна група. На неголямо разстояние стоят ДПС и ИТН в голяма близост до МЕЧ. ПП „Величие“ е разположена на относително близко разстояние от групата АПС, ИТН, МЕЧ и на двойно по-голямо разстояние от групата ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ, ДПС-НН. „Възраждане“ и БСП са много отдалечени от останалите партии, както и помежду си, и всяка от тях заема изолирана позиция. Това означава, че двете партии като цяло са определени като много по-близки до Русия, но избирателите, които ги определят по този начин са различни, т.е. например много от избирателите, които считат „Възраждане“ за приятелски настроена към Русия не мислят същото по отношение на БСП.

Фигура 3. Близост между политическите партии и коалиции според това доколко са приятелски настроени към ЕС и Русия в представите на избирателите

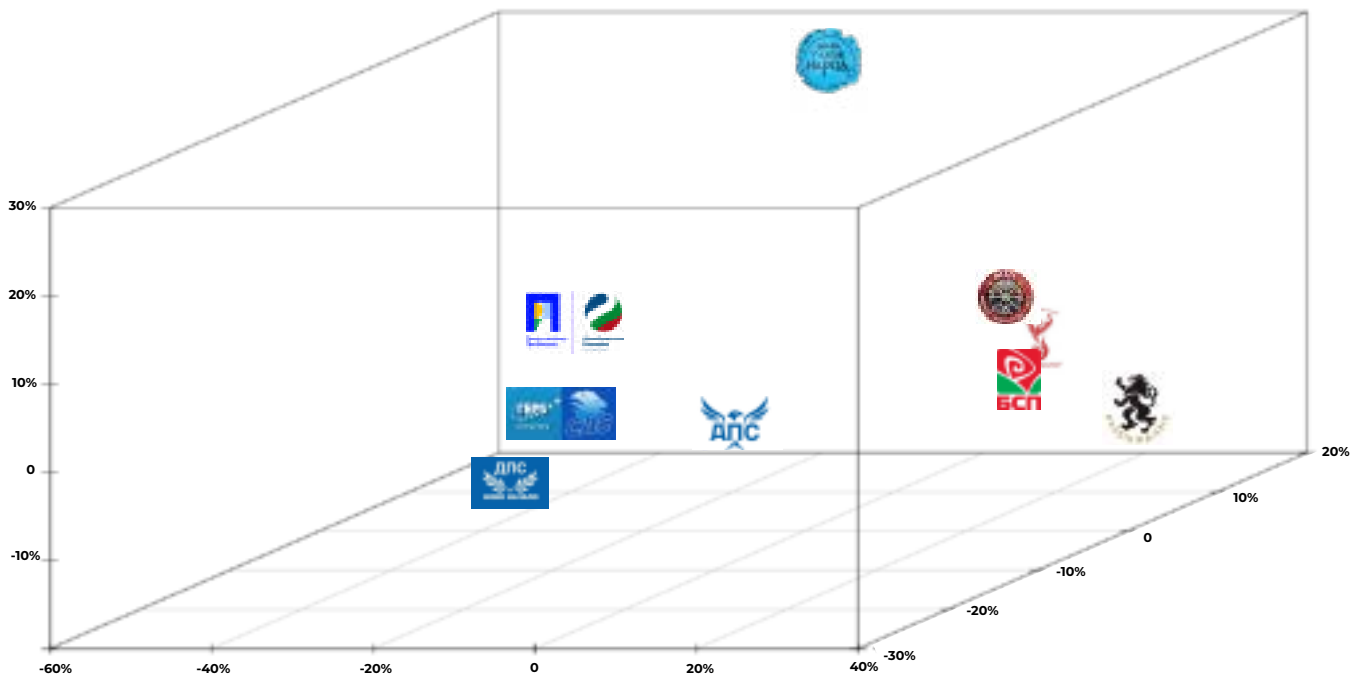
Съчетанието между отношението на политическите партии и коалиции към ЕС и Русия в представите на избирателите произвежда по-разпокъсана карта на близостта между политическите субекти. ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ отново заемат обособена позиция. ДПС-НН се намира на средно разстояние от тях, в близост до ИТН. На малко по-голямо отстояние се намира АПС, а още по-нататък са МЕЧ и „Величие“, които могат да бъдат разглеждани като малка, относително компактна група. И на тази карта „Възраждане“ и БСП заемат изолирана позиция, отдалечени както от останалите партии и коалиции, така и помежду си.

Важно е да се отбележи, че картата не отразява взаимоотношенията между ръководствата на партиите и коалициите или тяхната способност за създаване на коалиции или предприемане на съвместни политически действия от какъвто и да било характер. Избирателите може да отчитат и тези фактори, но картата като цяло отразява представите на избирателите за взаимното позициониране на тези партии в пространството на политическия избор.

Картата в сегашния си вид илюстрира до голяма степен, че в представите на избирателите между политическите партии съществува разнородност по отношение на геополитическата ориентация на страна, в която ясно се очертават две крила – едно проевропейско около ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ, което изглежда по-консолидирано, и второ, проруско, около БСП и „Възраждане“, което обаче е силно вътрешно разделено. По отношение на останалите формации в очите на избирателите по-скоро има геополитическа неопределеност.

Близостта между ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ в представите на избирателите в отношението им към ЕС и Русия си заслужава да се отбележи на фона на силната им отдалеченост от гледна точка на обобщените симпатии на избирателите, както ще може да видим във втората част на този анализ.

Фигура 4. Близост между политическите партии и коалиции според това доколко едни и същи избиратели заявяват предпочитания (симпатии) към тях⁴

Съчетанието между отношението на политическите партии и коалиции към ЕС и Русия в представите на избирателите произвежда по-разнообразна карта на близостта между политическите субекти. Това се дължи на факта, че някои политически формации в очите на определени избиратели могат да изглеждат в една или друга степен приятелски или враждебно настроени едновременно към ЕС и Русия. Такива оценки добавят още нюанси към взаимното разположение на политически формации. ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ отново заемат обособена позиция. ДПС-ИИ се намира на средно разстояние от тях в близост до ИИИ. На малко по-голямо отстояние се намира АПС, а още по-нататък са МЕЧ и „Величие“, които могат да бъдат разглеждани като малка, относително компактна група. И на тази карта „Възраждане“ и БСП заемат изолирана позиция, отдалечени както от останалите партии и коалиции, така и помежду си.

4 Представеното тримерно изображение дава приблизителната представа за взаимното разположение на политическите формации. Пространството на български политически формации, моделирано на база на симпатиите на избирателите се вписва идеално в четиримерно пространство, което не може да бъде изобразено. Затова предлагаме най-доброто тримерно приближение.

Близост между политически формации според обобщените симпатии и подкрепа от страна на избирателите

Картата на близостта в този раздел от анализа е направена на базата на отговори на избирателите доколко одобряват всяка от представените политически партии и коалиции по скала от 0 до 10 (11-степенна скала с център). За разлика от индикаторите в предишния раздел, това е обхватен индикатор, който би трябвало да покрива всички важни за избирателите аспекти от оценката на политическите формации. Важно е да се отбележи, че картата не отразява взаимоотношенията между ръководствата на партиите и коалициите или тяхната способност за създаване на коалиции или предприемане на съвместни политически действия от какъвто и да било характер. Избирателите може да отчитат и тези фактори, но картата като цяло отразява представите на избирателите за взаимното позициониране на тези партии в пространството на политическия избор.

Близостта между политическите партии, определена на базата на съвместното им одобрение или неодобрение от избирателите дава насока за поне някоя от следните преценки:

а) до каква степен избирателите могат относително лесно да пренасочат гласа си или други форми на политическа подкрепа от една партия или коалиция към друга;

б) до каква степен избирателите възприемат тези партии като съвместими или като „едно“;

в) до каква степен тези партии се възприемат като политически близки по отношение на всякакви важни за избирателите признаци, които могат да бъдат и скрити или трудно достъпни за анализ.

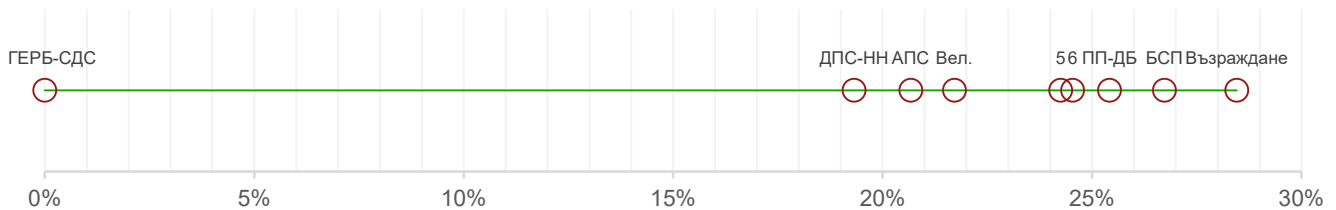
ГЕРБ-СДС заемат най-изолирана позиция, на голямо разстояние от всички други политически партии и коалиции. „Възраждане“ и ПП-ДБ също заемат изолирани позиции, както и БСП, на разстоянието от тях до основното струпване от партии и коалиции е по-малко отколкото при ГЕРБ-СДС.

В основното струпване от партии ДПС-НН и АПС са разположени в близост една до друга, а АПС е в близост до ИТН и „Величие“, които заемат на практика едно и също място на картата в близост до партия МЕЧ.

Картата в сегашния си вид илюстрира до голяма степен защо е толкова трудно създаването на стабилни управляващи мнозинства. Видимо разделителните линии, които правят мнозинствата невъзможни са вкоренени достатъчно дълбоко в самите политически предпочитания и очаквания на избирателите. Все пак трябва да помним, че става дума за моментна картина. Тъй като не разполагаме със сравними данни за по-продължителен период е трудно да преценим доколко разделените и споделените предпочитания на избирателите към различните политически партии са устойчиви във времето⁵.

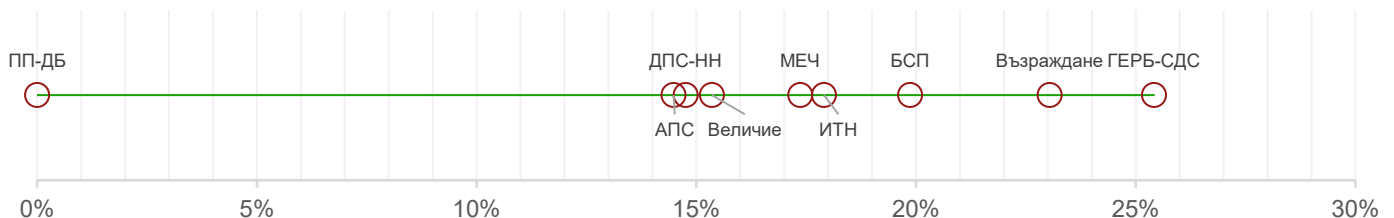
5 До края на този раздел представяме едномерната близост до всяка политическа формация на останалите политически формации. Едномерната близост точно изобразява близостта на

Фигура 5. Едномерна близост на политическите формации до ГЕРБ-СДС

Според симпатиите на избирателите в най-голяма близост до ГЕРБ-СДС се намира ДПС-НН, следвана от АПС и „Величие“. ПП-ДБ и БСП са на доста голямо разстояние от ГЕРБ-СДС, надхвърлящо 25% от диаметъра на партийно-политическото пространство. Най-отдалечени от ГЕРБ-СДС са „Възраждане“. Като цяло всички останали политически формации са много отдалечени от ГЕРБ-СДС. Това от една страна е знак, че ГЕРБ-СДС има относително „твърд“ електорат, т.е. избиратели, които слабо симпатизират на други политически формации. От друга страна, това може да означава, че избирателите на ГЕРБ по-трудно биха приели компромиси с други политически формации, най-малкото защото не ги харесват. За симпатизантите на ГЕРБ-СДС най-неприемлива изглежда партия „Възраждане“.

Фигура 6. Едномерна близост на политическите формации до ПП-ДБ

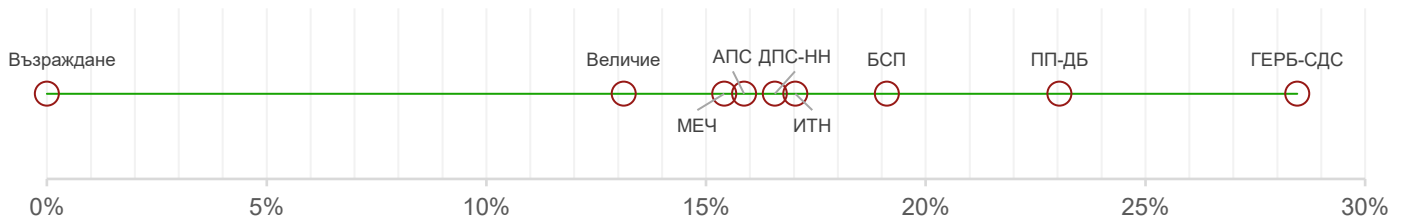

Средното разстояние от ПП-ДБ до останалите политическите формации е по-малко от разстоянието между ГЕРБ-СДС и останалите политически формации. Разпределението на разстоянията е много сходно с това при „Възраждане“ с разменени места между двете формации. Макар и симпатизантите на ПП-ДБ и „Възраждане“ да изглеждат по-малко верни на своите формации от тези на ГЕРБ-СДС, те все пак приличат в това отношение повече на формации с добре установена електорална база от всички останали.

останалите политически формации до всяка конкретно взета политическа формация. Едномерната близост не дава добра представа за взаимната близост между останалите политически формации. Например на фигура 5 разстоянието между ГЕРБ-СДС и която и да било друга политическа формация е показателно, но не е показателно разстоянието между които и да било други 2 политически формации в рамките на тази фигура. Същото правило важи за всички останали фигури.

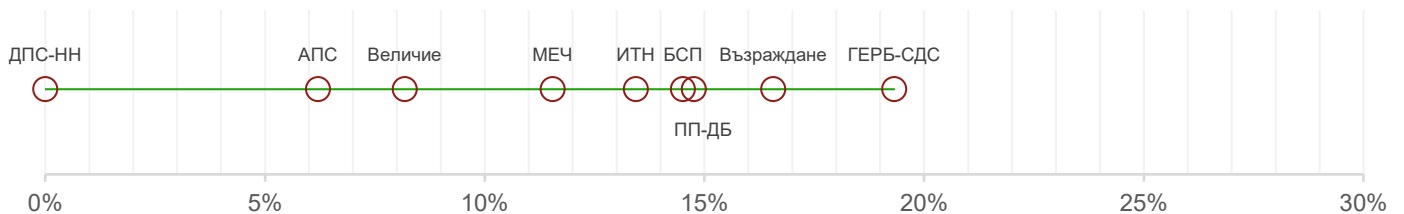

Фигура 7. Едномерна близост на политическите формации до „Възраждане“

Избирателите и на ПП-ДБ и на „Възраждане“ се възприемат взаимно като много отдалечени едни от други, но възприемат ГЕРБ-СДС като още по-отдалечена. При „Възраждане“ има една политическа формация, която се откроява с относително по-голяма близост и това е „Величие“.

Фигура 8. Едномерна близост на политическите формации до ДПС-НН

Съдейки по симпатиите на избирателите на ДПС-НН към други политически партии и коалиции, изглежда че това е една от партиите, чиито избиратели лесно биха приели съвместна работа с голям кръг от други политически субекти. От друга страна, относително голямата близост с множество партии и коалиции създава уязвимост от загуба на избиратели, за които изглежда относително лесно да пренасочат подкрепата си към партии като АПС и „Величие“, а отчасти и към МЕЧ, ИТН, ПП-ДБ или БСП.

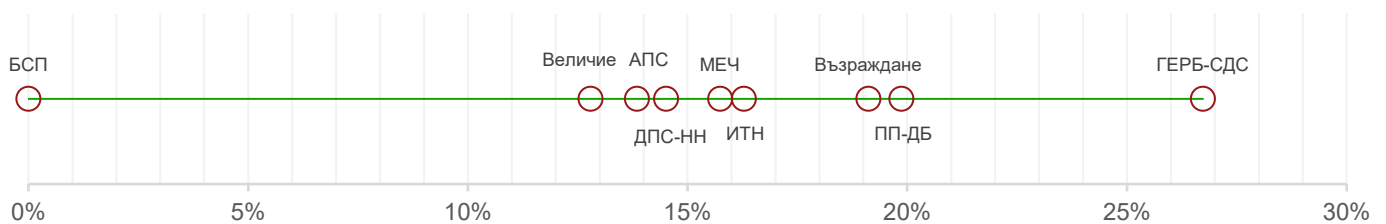
Фигура 9. Едномерна близост на политическите формации до АПС

При АПС ситуацията е почти идентична с тази при ДПС-НН. Близостта с останалите партии, измерена чрез съвместни симпатии на избирателите е разпределена сходно с пренебрежими отклонения. Ситуацията изглежда така сякаш става дума за две последователни замервания за една и съща политическа формация. Избирателите и на двете формации възприемат другата като много близка, което влиза в контраст с отношенията

на техните ръководства и най-силно илюстрира тезата, че избирателите могат да имат преценки за групи политически формации, които съществено се отличават от преценките на ръководството на любимата им политическа формация. Няма нищо учудващо в това много избиратели да формират преценката си на база на критерии, които се отличават от тези на политическите лидери, дори да симпатизират на въпросните лидери. Възможно е и антагонизмът на ръководствата на двете формации да се обяснява в немалка степен с битка за по същество един и същ електорат или най-малкото на избиратели със сходни възгледи и нагласи.

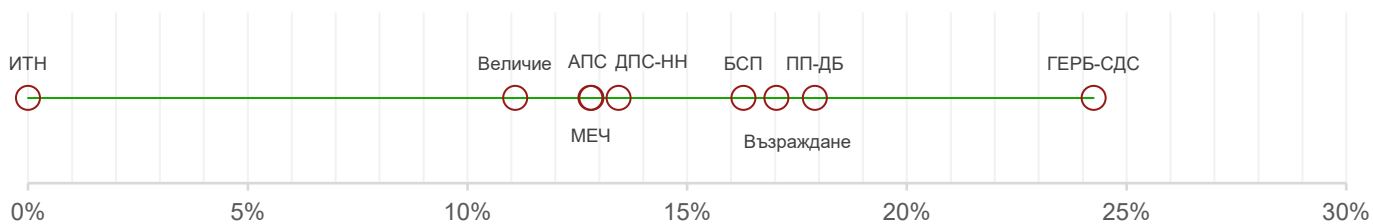
Фигура 10. Едномерна близост на политическите формации до БСП

При БСП най-близките политически субекти са на средно голямо разстояние и представляват предимно политически формации с недълга история или изцяло такива с недълга история, ако решим да причислим към тази група АПС и ДПС-НН, за което има известни основания. Близостта до новосформирани формации може да е сигнал за това, че симпатизантите на БСП вероятно не са много лоялни – традиционният електорат на БСП или каквото е останало от него симпатизира и на новосъздадени и несистемни политически формации, към които изглежда може лесно да се прехвърли. От друга страна БСП е относително отдалечена от новосъздадените политически формации сред основните симпатизанти на тези формации, което означава, че връщането обратно към БСП е по-малко вероятно, т.е. за БСП ще бъде предизвикателство да възстанови електората си, а засега не изглежда формацията да е конкурентоспособна в привличане на избиратели с нов профил. Позиционирането на БСП може да е знак за липса на ясен идеологически профил и готовност поне от страна на избирателите за компромисни сътрудничества. И в двата случая тази ситуация е странна за политическа формация с дълга история, за която се очаква да има верен електорат.

В околността на 20% от максимално възможното разстояние от БСП са разположени ПП-ДБ и „Възраждане“, които са приблизително еднакво отдалечени от БСП на значително по-голямо разстояние. Напомняме, че това не ни казва нищо за разстоянието между самите тях – освен че са много отдалечени от БСП през погледа на симпатизантите на БСП, те са и много отдалечени помежду си през погледа на своите симпатизанти. Най-отдалечената и изцяло откъсната от БСП политическа формация е ГЕРБ-СДС.

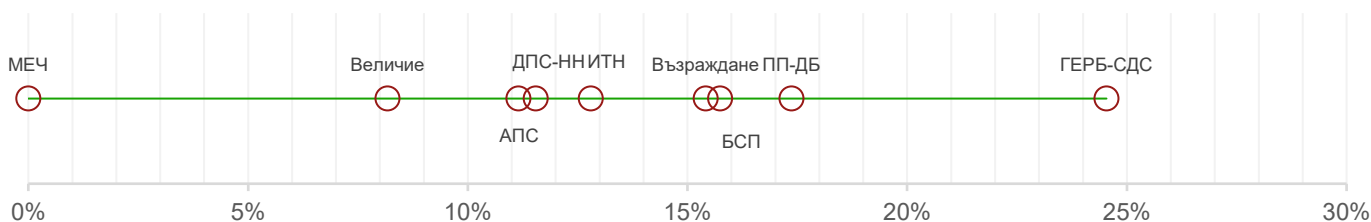
Фигура 11. Едномерна близост на политическите формации до ИТН

При ИТН също в относителна близост се намират няколко политически субекти – „Величие“, АПС, МЕЧ и ДПС-НН. БСП, „Възраждане“ и ПП-ДБ са на значително по-голямо разстояние, а ГЕРБ-СДС е най-отдалечената политическа формация. От гледна точка на споделени симпатии с други политически субекти ИТН изглежда като формация, която стои до формациите, които са или новосформирани или преживяват важен преход от гледна точка на електоралната подкрепа.

Някои разстояние отразяват и политическото зараждане на определени формации, например появата им като изявена и/или непримирума опозиция на ГЕРБ. ГЕРБ се възприемат като най-отдалечената формация от симпатизантите на всички останали политически партии.

Фигура 12. Едномерна близост на политическите формации до МЕЧ

Партия МЕЧ има повече политически формации в непосредствена близост отколкото ИТН, но като цяло профилът на партия МЕЧ е много подобен на този на ИТН. В непосредствена близост е партия „Величие“, следвани от АПС, ДПС-НН и ИТН. „Възраждане“ и БСП са малко по-отдалечени, следвани от ПП-ДП на малко по-голямо разстояние. Най-отдалечена е формацията ГЕРБ-СДС.

Фигура 13. Едномерна близост на политическите формации до „Величие“

Партия „Величие“, която при последните парламентарни избори не успя да влезе в Народното събрание има профил сходен с партия МЕЧ. Партия „Величие“ има най-много политически формации в непосредствена бли-

зост, което съответства добре на граничния резултат на партията на парламентарните избори през октомври 2024 г. При „Величие“ почти всички политически формации са концентрирани в рамките на 15% от диаметъра на политическото пространство. Единствено ГЕРБ-СДС се намира на разстояние повече от 20%.

Основни изводи

Българското партийно-политическо пространство от края на 2024 г. изглежда силно фрагментирано и населено с многобройни политически формации с нестабилен електорат. Взаимното възприятие на избирателите на политическите формации с по-стабилен електорат ги позиционира като много отдалечени, ако не и диаметрално противоположни в населената част от партийно-политическото пространство.

ГЕРБ-СДС, която е формацията с най-стабилен електорат е много отдалечена от почти всички от останалите политически формации както от гледна точка на своите симпатизанти, така и от гледна точка на симпатизантите на други формации. Тази моментна картина означава, че в краткосрочна перспектива ГЕРБ-СДС не може да загуби много симпатизанти, но няма потенциал и да спечели такива.

ПП-ДБ и „Възраждане“ в различна степен също имат профил на политически формации с относително стабилен електорат. Останалите политически формации, включително партии с много дълга история като БСП изглеждат далеч по-уязвими от гледна точка на наличието в непосредствена близост на политически формации, които могат да бъдат възприети от избирателите като алтернатива. Взаимната близост на множество малки политически формации в общия случай е знак за идеологическа и ценностна бъркотия, в която лесно намират почва популистки послания с кратък живот.

От гледна точка на споделените симпатии на избирателите българското политическо пространство от края на 2024 г. и началото на 2025 г. се вписва почти идеално в четири измерения. Такъв голям брой измерения е характерен само за много сложно конфигурирани социални системи. Използваният от нас обхвтен индикатор добре улавя общата нагласа на избирателите спрямо политическите формации. Може да допуснем, че споделяйки общата си подкрепа и симпатии към политическите формации, избирателите взимат предвид важните за тях аспекти от общественно-политическата среда. Недостатъкът на такъв обхвтен индикатор е, че нямаме информация, която да ни позволи да го разложим на съставните му елементи. С други думи ние не можем да кажем със сигурност кои са четирите измерения, определящи за българското политическо пространство. Може обаче да имаме някои разумни предположения. Най-вероятно ориентацията по оста ляво-дясно не е загубила значението си. Към нея политическите анализатори в различни страни напоследък добавят оста, която условно включва ценностите и културните войни. Съдейки по обществения дебат в страната ни, тази ос също би трябвало да играе

важна роля и у нас и през нея да минават критични разделителни линии. Можем да допуснем, че едно от оставащите две измерения се отнася до геополитическата ориентация на страната ни. Тази ос е до голяма степен независима от оста ляво-дясно, но може би не е напълно отделена от оста на ценностите и културните войни. Накрая, можем да предположим и че темите за корупцията и борбата с нея може да са обособени като отделна разделителна ос. Корупцията, търговията с влияние, завладяната държава и други концепции, описващи сенчесто и нелегитимно упражняване на политическа и икономическа власт несъмнено присъстват поне на декларативно ниво в политическия дневен ред на различни политически формации в страната ни.

Съществува, разбира се и струпване от новосъздадени или основно преобразувани политически формации, които действат в област от политическото пространство с доста размити граници. Това са формации, които са привлекли по най-разнообразни причини избиратели от по-старите формации, и които освен това доста лесно обменят симпатизанти и гласоподаватели помежду си. Не е много лесно да си представим как това струпване от политически формации може да стане основа за някакво стабилно дългосрочно управление.

Сигурно е обаче, че наличието на повече оси в партийно-политическото пространство при равни други условия позволява прокарването на повече разделителни линии, които в крайна сметка оставят политическите формации във взаимна изолация. Нашето изследване подсказва, че осите и разделителните линии не са породени само от политическа несръчност на управляващите елити, както често се коментира, а минават през тъканта на самото ни общество.